

Фальшива тривога

Сергій Козьменко, 11 січня 2013

Серйозний переполох стався недавно в наукових колах України. Причина – вихід у світ наказів МОНМС під №№ 1111 і 1112. Звісно, писало про це і DT.UA (стаття М.Стріхи "Дисертаційна паніка: що після неї?", № 42/2012).

В інтерв'ю інформаційному агентству "Наголос" директор департаменту атестації кадрів МОНМС В.Бондаренко сказав, що мета цих двох наказів – "розірвати блокаду, в якій, по суті, опинилися українські здобувачі. Вийшло так, що ми мало публікуємося за кордоном, у нас дуже мало видань, котрі входять до міжнародних наукометричних баз, і наука вариться тут у власному соку".

Не можна не погодитися з оцінкою жалюгідного стану в частині публікації результатів досліджень вітчизняних учених у зарубіжних виданнях. Але погляньмо, що діється з динамікою кількості публікацій. Наприклад, 2005 року в нас випущено 14 200 монографій, підручників та навчальних посібників, 2010-го – 23 360 (!), 2011-го – 24 408 (!). Статей у спеціалізованих наукових виданнях тими ж роками: 139 027, 194 378 і 196 194. Інших публікацій, відповідно: 88 715, 127 600 і 134 101. Таку інформацію надає статистичний збірник "Наукова та інноваційна діяльність в Україні".

Жаль, що в ньому не наведено цифр щодо кількості зарубіжних публікацій, але, у принципі, такі цифри знайти можна. Ось як ми були представлені тими роками и в одній із найбільш статусних і популярних у Європі наукометричних баз – SCOPUS. У 2005 році всього в цю базу потрапило 6720 українських наукових публікацій (published documents), у 2010-му – 6792, у 2011-му – 7629. Погодьтеся, похвалитися особливо нічим.

Примітно, що документів у галузі економіки (Business, Management and Accounting; Economics, Econometrics and Finance) у цій базі у відповідні роки було 15, 15 і 21 (!). Ну що тут додаси!? А ось із приводу "розриву блокади" хотілося б дещо додати. З виходом наказів необхідною умовою прийняття дисертації до захисту стає наявність у претендента на здобуття вченого ступеня кандидата наук, як мінімум, однієї статті в зарубіжних наукових виданнях або в українських, включених у міжнародні наукометричні бази. Для здобувача докторського диплома таких статей має бути чотири.

Офіційних роз'яснень невдалого формулювання цих вимог не було і, швидше за все, не буде, але, якщо керуватися здоровим глуздом, підкріпленим інформацією з кулуарних джерел, можна зробити висновок, що МОНМС трактуватиме ключові положення наказів таким чином. У залік ітимуть статті, опубліковані в будь-якому науковому журналі (у т.ч. й не включеному в жодні наукометричні бази) будь-якої закордонної країни або в українському журналі, включеному в будь-яку наукометричну базу, що позиціює себе як база і як міжнародна. Така норма, чесно кажучи, породжує кривду за державу. Якщо українські, то включені в бази, а якщо російські (китайські, болгарські, казахські...), то будь-які. Чи не принижуємо ми такими діями статус наших журналів?

До того ж якщо стоїть завдання поліпшити якість публікацій, то де гарантія, що в десятках тисяч зарубіжних видань вимоги до рукописів вищі (особливо коли публікація платна)? Не має збентежити здобувача і перспектива пошуку вітчизняного журналу, включеного в міжнародну наукометричну базу. Річ у тому, що наукометричних баз чимало, а серед організацій, котрі реалізують такого роду проекти, більшість прагне "засвітити" якомога ширше коло журналів, не висуваючи при цьому серйозних (або взагалі ніяких) вимог.

Хотілося б звернути увагу й на ту обставину, що на запитання "Що таке наукометрична база?" переконливої відповіді теж ніхто не дасть. Таким чином, рішення, вважати публікацію здобувача такою, що відповідає

вимогам, чи не вважати, прийматиме кожна конкретна спеціалізована вчена рада. Тут є певний ризик, адже спеціалісти МОНМС (або члени експертної ради) можуть зі спецрадою не погодитися й "зарубати" роботу за формальними ознаками вже після захисту. Тому спецради перестраховуватимуться (найрадикальніший варіант – враховуватимуть тільки публікації в Web of Knowledge та в SCOPUS, що скоротить кількість захистів на порядок).

Вищевикладене – не просте теоретизування. Це може підтвердити головний редактор "скопусівського" журналу Investment Management and Financial Innovations. Перша хвиля інтересу до журналу з боку українських учених спостерігалася приблизно рік тому, після того, як однією з умов отримання Державної премії в галузі науки і техніки було визначено наявність у номінантів публікацій у SCOPUS. Наступна хвиля "накотилася" після опублікування вищезгаданих наказів. Телефон редакції не замовкав, а електронна пошта повнилася листами. Тривало це два тижні. Рівно стільки часу знадобилося здобувачам ученого ступеня, щоб зорієнтуватися в ситуації. І все було б гаразд, якби не було так сумно. Поясню, чому. Останнім часом я досить часто стаю учасником приблизно такого діалогу: "Чи можна у вас опублікувати статтю?" – "Так, звісно" – "А на яких умовах?" – "Безкоштовно. Стаття має бути цікавою для іноземних колег, викладена хорошою англійською і в обов'язковому порядку пройти подвійне "сліпе" рецензування. Саме на підставі рецензій і буде ухвалено рішення про доцільність публікації". Як правило (точніше – майже завжди), до розмови на цю тему співрозмовник більше не повертається. А навіщо йому напружуватися, коли така стаття – це півроку роботи, а звітує він не за якість статей і кількість цитувань. Що ж стосується думки зарубіжних колег, то цілком можна прожити й без неї. Та все ж позитив у виході наказів 1111 і 1112 є. Уже тепер досягнуто певного психологічного ефекту, і наші вчені поступово починають звикатися з думкою про необхідність публікувати статті в статусних журналах. Таким чином, можна сподіватися, що

підвищиться якість публікацій. Проте загалом тривога виявилася фальшивою. Усе ще в одному з головних стратегічних питань (інтеграція вітчизняної науки у світову спільноту) наша країна не має чіткої позиції. Різати по живому (дозволити університетам самостійно присуджувати вчені ступені і звання, скасувати встановлені державою надбавки та доплати за ступені і звання тощо) ніхто не хоче, оскільки такий крок, безперечно, викличе невдоволення багатотисячної армії наукових і науково-педагогічних працівників, а осіб, котрі приймають рішення (це, до речі, майже поголовно доктори і професори), відверне від процесу накопичення капіталу. Для еволюційного ж шляху потрібні роки, потрібна чітка, а головне – послідовно і в обов'язковому порядку втілювана в життя стратегія. Такий варіант в умовах нескінченного розгардіяшу в державному топ-менеджменті нездійснений. Ось залишається хіба що зрідка пострілювати... холостими.

Джерело: <http://gazeta.dt.ua/EDUCATION/falshiva-triv>